

MARIA ROGUSZKA

POZNAŃSKA SOCJOLOGIA MIASTA W OKRESIE TRZYDZIESTOLECIA PRL

Już od chwili powstania w 1919 r. Uniwersytetu Poznańskiego, jego władze, a szczególnie władze Wydziału Humanistycznego, położyły nacisk na to, by nauki społeczne były na uczelni zarówno reprezentowane przez najwybitniejszych specjalistów, jak i na to, by mogły się rozwijać bez przeszkód.

Jak wiadomo, poznańska socjologia w okresie dwudziestolecia międzywojennego osiągnęła znakomity rozkwit. W ramach ogólnej problematyki socjologicznej, jaką uprawiano, zajmowano się również szeroko pojętą socjologią miasta. Ze szczególną uwagą należy tu podnieść zasługi w tym kierunku Floriana Znanieckiego, wybitnego socjologa poznańskiego i polskiego.

Jego badania nad miastem, a raczej mieszkańcami miasta, nosiły na sobie piętno socjologii humanistycznej, której Znaniecki przez całe życie pozostał wierny. Miasto dla Znanieckiego było bowiem pewną kategorią świadomości społecznej; zatem jego istnienie było o tyle ważne, o ile uświadamiali je sobie jego mieszkańcy, odczuwając specyfikę swego „położenia społecznego”, a ponadto zdając sobie sprawę z odrębności ośrodka miejskiego, w którym żyją. Klasycznym przykładem takiego podejścia do miasta był przeprowadzony przez Znanieckiego w 1931 r. sondaż ankietowy wśród mieszkańców Poznania pt. „Czym było i czym jest dla Ciebie miasto Poznań?”. Uzyskany materiał, choć być może, należy go dzisiaj ocenić jako mało reprezentatywny (uzyskano 27 odpowiedzi), posłużył Znanieckiemu do opracowania monografii pt. „Miasto w świadomości jego obywateli”, monografii, której materiały wykorzystano po latach (1964 r.), kiedy to przeprowadzono badania porównawcze pt. „Czym jest dla Ciebie miasto Poznań?”.

Znaniecki kładł, jak wspomniano, istotny nacisk na zagadnienie „subiektywnego odczuwania miasta” przez jego mieszkańca. Stąd jego, jakże trafne i ważne uwagi na temat symboliki miejskiej, dzięki której mieszkanie identyfikuje się z całą społecznością miejską, z miastem.

Przeprowadzając pozytywną krytykę teorii ekologii społecznej Parka i Burgessa, z którą zapoznał się w Stanach Zjednoczonych, Znaniecki

zapropoŃował ekologię wzbogaconą o aspekt humanistyczny¹, co naleŹy odnotować jako istotny wkład polskiego socjologa do socjologii miasta.

Ówczesna Katedra Socjologii UP ogłaszała w okresie międzywojennym systematycznie konkursy pamiętnikarskie. Nadesłane pamiętniki, zwłaszcza robotników i bezrobotnych, dostarczały — obok innych danych — również bogatych materiałów na temat warunków życia mieszkańców miasta: oni wszak przecieŹ byli trzonem owych robotników i bezrobotnych, do których adresowano konkursy².

Po II wojnie światowej Katedra Socjologii aŹ do momentu swej likwidacji, kontynuowała w głównych zarysach profil teoretyczno-badawczy z lat przedwojennych. Analizując dorobek poznańskiej socjologii miasta w okresie istnienia Polski Ludowej, trzeba nam głównie skupić się na latach od 1958, kiedy to reaktywowano socjologię w Poznaniu.

Ukierunkowanie teoretyczno-badawcze prac Katedry Socjologii UAM związane było przede wszystkim z analizą przemian społecznych, jakie miały miejsce w socjalistycznej Polsce. W podobny sposób sprecyzowała swoje plany poznańska socjologia miasta, która wykrystalizowała się tutaj jako odrębna specjalizacja przede wszystkim dzięki Januszowi Ziółkowskiemu. On to właśnie zapoczątkował badania w tej dyscyplinie, prowadząc początkowo głównie studia teoretyczne³, później, m in. poprzez Seminarium Socjologii Miasta — szerokie badania terenowe. Główne wysiłki prac poznańskich socjologów miasta, działających pod kierownictwem J. Ziółkowskiego, zmierzały do uchwycenia zmian społeczno-przestrzennych, dokonujących się w ośrodkach miejskich pod wpływem dwóch wielkich procesów, jakie objęły powojenną Polskę: industrializacji i urbanizacji. W centrum zainteresowań stanęły zatem zagadnienia rozrostu i rozwoju miast na bazie uprzemysłowienia (jako Źe w okresie po II wojnie światowej Polska przeszła w przyspieszonym tempie etapy uprzemysłowienia, dla których Europa Zachodnia potrzebowała ponad stu lat) jak również analiza procesów społecznych, ściśle związanych z poszczególnymi etapami tego uprzemysłowienia. Wielkie migracje ze wsi do miast, związane z przechodzeniem z zatrudnienia rolniczego do przemysłu, zmusiły socjologów miasta do zajęcia się zagadnieniami adaptacji społecznej, zmian wzorców życia, czyli analizy nowych mieszkańców nowych miast polskich. W tym teŹ duchu powtórzono w 1964 r. badania Znanieckiego nad „świadomością miejską” mieszkańców Poznania.

Problemy miast polskich okresu po II wojnie światowej to takŹe za-

¹ F. Znaniecki, *Socjologiczne problemy ekologii ludzkiej* Poznań 1938.

² W czasie II wojny światowej większość z tych materiałów uległa zniszczeniu. Natomiast przed wojną tylko część z nich została twórczo zuŹytkowana; przypomnijmy np. J. Chałasiński, *Drogi awansu społecznego robotnika*. Poznań 1928.

³ J. Ziółkowski, *Socjologia miasta*. Warszawa 1964; *Urbanizacja-miasto-osiedle*. Warszawa 1965.

gadnienia fukcjonalności nowych osiedli mieszkaniowych, to sprawa nowych społeczności osiedlowych, to wreszcie problem nowych instytucji miejskich, powołanych do życia w celu maksymalnego zaspokojenia potrzeb mieszkańców miasta i potrzeb miasta jako całości. Te wszystkie problemy nie mogły być zatem obce współczesnym polskim (i poznańskim także) socjologom miasta.

Współczesna socjologia miasta rozpatruje miasto nie jako odrębną, wyizolowaną całość, lecz przeciwnie — jako konieczny element szerszej struktury, tzw. obszaru miejskiego. Jeszcze szerzej można powiedzieć miasto jest tylko punktem centralnym, stolicą regionu, z którym jest powiązane gospodarczo, politycznie i kulturalnie.

Poznańscy socjologowie miasta zaczęli prowadzić badania nad funkcjami metropolitalnymi miasta, jego relacjami i powiązaniem z regionem oraz nad wzajemnym oddziaływaniem na siebie obu tych struktur. Oczywiście przede wszystkim sam Poznań stał się obiektem badań empirycznych, w których weryfikowano założenia teoretyczne.

Wielkopolska w latach Polski Ludowej zaczęła systematycznie przekształcać się z regionu rolnego w region rolno-przemysłowy. Zmiana dotychczasowej struktury gospodarczej tej części Polski oznaczała nie tylko liczne inwestycje przemysłowe, lokalizowane w poszczególnych miejscowościach, lecz przede wszystkim powstanie nowoczesnego ośrodka przemysłu wydobywczego w rejonie Konina i Turku. Dla socjologa wdzięczne to pole do badań, poznańscy socjologowie podjęli zatem, w ramach szeroko pojętej analizy przemian społecznych, zachodzących w warunkach uprzemysłowienia, problematykę przeobrażeń dotychczasowych małych, najczęściej rolniczych, miasteczek okręgu konińskiego, które, nieoczekiwanie dla siebie, znalazły się w „oku burzy” procesu industrializacji, gwałtownie zaczęły zmieniać swój charakter.

Innym, równie kapitalnym zagadnieniem, były przeobrażenia zachodzące pod wpływem tych obiektywnych procesów — industrializacji i urbanizacji — w takich podstawowych grupach społecznych, jakimi są rodziny.

Okres tuż po II wojnie był dla setek tysięcy Polaków okresem wędrówek terytorialnych i to nie tylko ze wsi do miasta, ale i wędrówek regionalnych. Chodzi tu głównie o migracje do województw zachodnich. Ponadto nie należy zapominać o tym, że i te tereny stały się wkrótce obszarem lokalizacji wielkiego przemysłu, powstania zupełnie nowych skupisk miejskich.

Socjologowie poznańscy zaczęli także penetrować te obszary i zagadnienia, choć może niezupełnie ściśle pod kątem zainteresowań socjologii miasta, jakkolwiek badania ich mają niemałe znaczenie dla zrozumienia procesów adaptacji społecznej dotychczasowej ludności wiejskiej do nowych warunków miejskiego bytowania. Badania przeprowadzone na terenach zachodnich odnosiły się zresztą nie tylko do problemów lokal-

nych. Stały się również interesująco pomyślaną odskocznią dla »portretowania Poznania (notabene, do niedawna nieformalnej stolicy województw zachodnich), jego miejsca i roli, jego funkcji metropolitalnych wobec tego obszaru. Badania takie przeprowadził A. Kwilecki⁴.

Jak wspomniano, postacią ze wszech miar zasługującą na to, by w niej upatrywać twórcę poznańskiej powojennej socjologii miasta, jest Janusz Ziółkowski. W pierwszych swoich pracach, podjętych pod koniec lat pięćdziesiątych, próbował on przeanalizować niektóre miasta polskie (zwłaszcza powstałe na bazie industrializacji okresu zaborów i dwudziestolecia międzywojennego, tzn. głównie miasta śląskie), w kategoriach ekologii społecznej, wskazując na specyficzny charakter rozwoju tych miast. Równolegle J. Ziółkowski prowadził rozległe badania teoretyczne, których owocem był szereg artykułów i monografii. Wreszcie uczony ten był inicjatorem i długoletnim kierownikiem interdyscyplinarnego Seminarium Socjologii Miasta, skupiającego nie tylko socjologów, lecz i architektów, planistów, urbanistów, nawet dziennikarzy i działaczy kulturalnych.

Nie wszyscy wszakże uczestnicy-socjologowie Seminarium byli pracownikami nauki; można wśród nich było znaleźć ludzi zatrudnionych w instytucjach społecznych i kulturalnych Poznania. Szeroki zakres już to profesjonalnych zainteresowań miastem członków Seminarium, już to i ich (specyficzny, indywidualny punkt spojrzenia na sprawy miejskie powodował, że dyskusje przeprowadzane w ramach Seminarium, podobnie jak i prezentowane na kolejnych spotkaniach referaty, były niesłyszane owocne dla wszystkich uczestników. Należy zaznaczyć, że wśród pracowników nauki — uczestników Seminarium, znajdowały się — poza pracownikami UAM — także osoby pracujące w PAN, Instytucie Zachodnim czy wyższych uczelniach Poznania. Ponadto dorywczymi uczestnikami Seminarium byli także ludzie spoza poznańskiego ośrodka naukowego (głównie z Wrocławia), którzy często właśnie pod kierunkiem J. Ziółkowskiego przygotowywali dysertacje naukowe.

Pod kierownictwem J. Ziółkowskiego uczestnicy Seminarium podjęli również szereg badań empirycznych nad Poznaniem, których rezultatem były dwa opracowania⁵. Szczególnie interesująca wydaje się być praca poświęcona społeczno-przestrzennym skutkom industrializacji Poznania. Przedstawia ona dynamikę uprzemysłowienia tego miasta w okresie powojennym oraz zmiany demograficzno-urbanistyczne, jakie zaszły w tym czasie na jego terenie. Praca zawiera także pozycje poświęcone analizie

⁴ A. Kwilecki, *Miejsce i rola Poznania w Polsce Zachodniej*. Studia Socjologiczne 1974 nr 1.

⁵ *Poznań. Społeczno-przestrzenne skutki industrializacji*, Warszawa 1967; *Metropolitalne funkcje wielkiego miasta* (w przygotowaniu). Obie prace -pod red. J. Ziółkowskiego.

szeregu zjawisk wywołanych procesami industrializacji i urbanizacji, jak np. adaptacja ludności napływowej, przemiany w rodzinie i zmiany wzorców myślenia o rodzinie, patologia społeczna, rola zakładu pracy w procesie adaptacji miejskiej, organizacja życia społeczno-politycznego w nowym, socjalistycznymi mieście.

Niewątpliwą zasługą Seminarium (i jego twórcy) jest zainicjowanie współpracy w myśleniu na temat miasta socjologów i urbanistów, teoretyków miasta i tych, którzy to miasto realnie tworzą. Innymi słowy — jest to rzeczywisty krok ku temu, co nazywa się „wyobraźnią socjologiczną”, a co uważa się za niezbędne u ludzi, którzy mają sterować społeczeństwem i stwarzać mu warunki egzystencji, a przynajmniej ów podstawowy warunek — otoczenie mieszkalne.

W latach sześćdziesiątych «socjologowie poznańscy podjęli również badania w Konińskim. Generalnie rzecz biorąc, wysiłki badawcze uczonych zmierzały do opisania procesów społecznych, towarzyszących industrializacji; starali się zarysować ogólny obraz przeobrażeń ubogiego, rolniczego regionu w kierunku uprzemysłowienia i urbanizacji, w kierunku nowoczesności. W tych ogólnych ramach badania bardziej wyspecjalizowane w kierunku socjologii miasta podjęli Zbigniew Tyszka i Zbigniew Żechowski⁶.

Konińskie w⁷ latach sześćdziesiątych przechodziło okres, kiedy to proces industrializacji łączy się harmonijnie z procesem urbanizacji. Więcej nawet, nie można tych procesów od siebie oddzielić. Dla wielu tysięcy ludzi porzucenie pracy na roli, a podjęcie jej w nowoczesnym przemyśle, oznaczało jednocześnie przeniesienie się ze wsi do miasta, oznaczało konieczność zmiany dotychczasowych wzorców życia, konieczność przystosowania się do nowych, miejskich warunków bytowania. Dlatego też wszelka analiza jakichkolwiek zjawisk społecznych, zachodzących w owym czasie w Konińskim, była też — w pewnym sensie — analizą społecznego procesu urbanizacji (zwłaszcza zaś urbanizacji w sensie społecznym)⁷. W tym też rozumieniu opracowaniami z zakresu socjologii miasta (tym bardziej, że dla szeroko pojętej socjologii miasta ważne są wszelkie procesy społeczne, łączące się z przestrzenno-instytucjonalną budową miasta, szczególnie zaś z jego kształtowaniem i użytkowaniem przez samych mieszkańców) były monografie obu wymienionych badaczy. Zbigniew Tyszka przeprowadził wnikliwą analizę przeobrażeń rodziny robotniczej, zachodzących w warunkach obiektywnych przeobra-

⁶ Z. Tyszka, *Przeobrażenia rodziny robotniczej w warunkach uprzemysłowienia i urbanizacji*. Warszawa 1970; Z. Żechowski, *Przemiany małych miast w procesie uprzemysłowienia*. Warszawa 1973.

⁷ Por. J. Ziółkowski, *Typ organizacji industrializacji w Polsce Ludowej — casus Poznań*, w: *Socjologiczne problemy industrializacji w Polsce Ludowej*. Warszawa 1967, s. 118.

zeń życia społeczno-ekonomicznego całego polskiego społeczeństwa, natomiast Zbigniew Żechowski dokonał gruntownych badań nad metamorfozą dotychczasowych małych rolniczych miasteczek okręgu konińskiego⁸ które, niezależnie od własnych pragnień i aspiracji, już to znalazły się w kręgu oddziaływań metropolii przemysłowej — jaką stał się Konin — już to same stały się jej satelitami, dostarczającymi siły roboczej konińskim zakładom pracy. Bliskość gwałtownie i nieoczekiwanie rozwijającego się Konina, awans tej miejscowości w hierarchii regionu, musiały wpłynąć stymulująco na przebieg wszelkich procesów, zachodzących w społecznościach lokalnych tych miejscowości. Jak się wydaje, monografia Z. Żechowskiego znakomicie ukazała ten właśnie moment.

Ustalenia konińskich badań Z. Tyszki, dotyczące przeobrażeń współczesnej rodziny robotniczej, stały się dla tego badacza, czego nie można przemilczeć, jednocześnie podstawą i punktem wyjścia w przeprowadzanych przez niego samego i przez zespół pracujący pod jego kierunkiem, analiz współczesnych rodzin miejskich Poznania. Wyniki tych ambitnie pomyślanych dociekań i badań są dopiero częściowe, niemniej już ich wstępna prezentacja na Ogólnopolskiej Konferencji Socjologii Rodziny (1973), pozwoliła się zorientować w randze i wadze problemu.

Współczesna socjologia miasta, podobnie jak i inne subdyscypliny socjologiczne, w swych dociekaniach zawsze zahacza o inne nauki społeczne. Zagadnienie to można postawić jeszcze inaczej: analizując jakiegokolwiek zjawisko społeczne zachodzące jednakże w mieście, nie sposób pominąć, i to zarówno na etapie przygotowawczym do badań, jak i na etapie opracowywania zebranego materiału, ustaleń socjologii miasta. Prace Z. Tyszki są tutaj znów przykładem takiego podejścia do opracowywania problemów społeczeństwa miejskiego⁸. Prowadząc np. wieloletnie badania nad zagadnieniem resocjalizacji nieletnich przestępców, kładł wyjątkowo silny nacisk na ustalenie ewentualnych związków i zależności pomiędzy środowiskiem mieszkalnym a zachowaniem się, sposobem życia jednostki, będącej przedmiotem badań.

Do tego samego typu „częściowych” prac z zakresu socjologii miasta, należą zagadnienia opracowywane przez P. Łączkowskiego i J. Tomaszewskiego, odnoszące się do zagadnienia stabilizacji załóg pracowniczych w zakładach pracy okręgu konińskiego. Wstępne badania tych socjologów pozwoliły już na konstatację, że czynnik „wrastania” jednostki w załogę zakładu pracy jest najczęściej połączony z jej „wrastaniem” w skład społeczności miejskiej, akceptowaniem jej i uznaniem za własną.

III Ogólnopolski Zjazd Socjologów (1967) przyniósł, w ramach omawiania socjologicznych problemów industrializacji w PRL, również wiele interesujących materiałów odnośnie do zagadnienia urbanizacji. Warto podkreślić, że socjologowie poznańscy zaprezentowali się wtedy

⁸ Np. Z. Tyszka, *Rola kuratora w resocjalizacji nieletnich przestępców*, Poznań 1965.

w najkorzystniejszym świetle, przedstawiając w wielu komunikatach i głosach dyskusyjnych najrozmaitsze aspekty procesu urbanizacji. (J. Ziółkowski, Z. Tysza, Z. Żechowski, Ł. Łukaszewicz, J. Kado, W. Różycka, H. Przesławska, J. Pieprzyk i in.).

Na pograniczu socjologii miasta i socjologii wychowania leżą badania i dociekania teoretyczne Łucji Łukaszewicz na temat aspiracji wielkomiejskiej młodzieży robotniczej pochodzenia wiejskiego⁹.

Socjologia miasta okazuje się też być użyteczna etnografii w badaniach tego, co się umownie nazywa „urbanizacją wsi”. J. Burszta, wybitny poznański etnograf, już przed laty wskazywał na konieczność wykorzystania aparatury badawczej i ustaleń teoretycznych socjologii miasta dla badań np. współczesnych przeobrażeń społeczno-kulturalnych wsi polskiej. Uczeń J. Burszty, a jednocześnie uczestnik Seminarium Socjologii Miasta, J. Pieprzyk, zwrócił uwagę na interesujący aspekt owego, daleko zaawansowanego i odbywającego się na naszych oczach, procesu totalnej urbanizacji kulturowej polskiego społeczeństwa, przejawiającej się m.in. w zacieraniu granic i linii demarkacyjnych, dotychczas tak ostrych, pomiędzy miastem a wsią. Tropił on mianowicie relikty obyczajowości i kultury materialnej wsi w wielkim mieście (Poznaniu) a w rezultacie swych dociekań doszedł do ciekawych konkluzji i oryginalnych ustaleń.

Jeśli chodzi o poznańską socjologię miasta, to należy pamiętać, że zarówno, z jednej strony — sposób podejścia do problematyki miejskiej, a z drugiej — sposób rozwiązywania podejmowanych zagadnień i stawiania hipotez roboczych, mógł być (i najprawdopodobniej rzeczywiście był) uwarunkowany kilkoma czynnikami natury historycznej, obiektywnej. Do nich przede wszystkim należy zaliczyć fakt, że cała Wielkopolska począwszy od XIX w., znacznie wcześniej niż reszta kraju, była objęta tym, co socjologowie nazywają urbanizacją społeczną. Przejawiała się zaś ona w harmonijnym nakładaniu na siebie infrastruktury psychicznej (płaszczyzna subiektywna urbanizacji społecznej) na infrastrukturę materialno-techniczną regionu. Wielkopolska była obszarem uprzemysłowionym (choć przemysł miał charakter rolno-spożywczy, lokalny, najczęściej przyfolwarczny), zurbanizowanym przestrzennie (wielka ilość małych miasteczek, często o charakterze rolniczym, lecz posiadających określone instytucje miejskie), posiadającym wielką armię ludzi „luźnych”, nie związanych z ziemią, potencjalnych kandydatów na robotników (rolnych lub przemysłowych), wreszcie — obszarem, na którym — jako jedynym w Polsce — ideologia pozytywizmu z jego hasłami pracy organicznej znalazła realny oddźwięk. Te też czynniki zadecydowały o tym, że Poznań, podobnie jak i cała Wielkopolska, przechodził okres powojennego uprzemysłowienia i łączącej się z nim urbanizacji stosunkowo

⁹ Ł. Łukaszewicz, *Aspiracje wielkomiejskiej młodzieży robotniczej*, Poznań 1973.

bezboleśnie i bezkonfliktowo, co złożyło się w sumie na tzw. organiczny typ urbanizacji¹⁰.

Z tych też powodów, jak się wydaje, problemy urbanizacji Wielkopolski w PRL musiały mieć nieco inny charakter niż np. zagadnienia wiążące się z powstawaniem nowych struktur miejskich na Lubelszczyźnie czy w innych częściach kraju. Te, pokrótce zreferowane zagadnienia, które stały się przedmiotem badań i refleksji teoretycznej poznańskich socjologów miasta, są ściśle lokalne, nie wykraczały bowiem poza analizy Poznania jako stolicy regionu oraz analizy regionu jako całości czy jego poszczególnych części. Ale — z drugiej strony — czy właśnie przez tę swoją partykularność nie nabierają one zarazem charakteru uniwersalnego? Są przecież w miarę dokładnym i wiernym opisem tego, co indywidualne, ale jednocześnie tego, co indywidualne być przestanie w miarę rozwoju sił wytwórczych całego kraju.

Niewątpliwą zasługą J. Ziółkowskiego jest wciągnięcie do teoretycznych rozważań nad miastem kadry fachowców-prafetyków. Przy budowie nowego lub przekształcaniu starego miasta nie chodzi przecież tylko o to — zwłaszcza w społeczeństwie socjalistycznym — by zmienić przestrzenną strukturę z punktu widzenia potrzeb produkcji (która w Polsce wciąż jeszcze koncentruje się głównie w mieście) i schematycznie traktowanych potrzeb ludzi zamieszkujących miasto. Truizmem jest wprawdzie stwierdzenie, że miasto¹¹ zapewnia lepsze niż wieś zaspokojenie potrzeb i funkcji ludzkich, lecz przecież sedno sprawy leży w tym, by tak rzeczywiście było. By np. analiza funkcjonalności instytucji miejskich wskazała nam, w jakiej mierze służą one całemu miastu, a w jakiej zaspokajają rzeczywiste, doraźne potrzeby jego poszczególnych mieszkańców, czy przypadkiem owa równowaga nie zostaje zachwiana i czy miasto (a łatwo to się stać może) nie przeradza się w obiektywny koszmar dla człowieka, który je zamieszkuje. Złe, antyhumanistyczne planowanie miejskie¹² obraca się przeciw całemu miejskiemu społeczeństwu i niejednokrotnie próżne są późniejsze wysiłki, by zło naprawić. Planowanie społeczne wprawdzie jest obiektywnie uwarunkowane, lecz istnieje jeszcze jego „płaszczyzna subiektywna” — bowiem rezultaty tego planowania wracają z powrotem do człowieka miasto zamieszkującego. Poznańscy urbaniści, uczestnicy Seminarium Socjologii Miasta, doceniają wagę tej teoretycznej kwestii — i tak np. Z. Paszek, działacz SARP, inicjuje

¹⁰ J. Ziółkowski, *Socjologia miasta*, op. cit., s. 16 - 21.

¹¹ Oczywiście, mowa o mieście znajdującym się na pewnym, określonym etapie rozwoju sił wytwórczych (w tym przypadku chodzi głównie o produkcję przemysłową).

¹² Odstęczającym przykładem jest tutaj „urzędnicza wyobraźnia” barona Hausmana, który pod koniec XIX w. przebudował Paryż jako jego prefekt. Por. L. Benevolo, *Aux sources d'urbanisme moderne*. Paris 1972, s. 123 i nast.

dla swoich kolegów i współpracowników spotkania z wybitnymi polskimi socjologami miasta, spotkania, cieszące się dużą popularnością i, jak się wydaje, rezonansem społecznym.

Owa ścisła więź teorii socjologicznej z praktyką społeczną w zakresie planowania miasta i jego podstawowych urzędów, w zakresie funkcjonowania jego najważniejszych instytucji, jest — co należy jeszcze raz podkreślić — wielką zdobyczą i rzetelnym powodem do dumy poznańskiej socjologii miasta. Jej twórca, J. Ziółkowski, sam był także przez długie lata konsultantem Międzyuczelnianego Zakładu Podstawowych Problemów Architektury, Urbanistyki i Budownictwa w Warszawie, obecnie zaś kieruje pracami wyspecjalizowanego komitetu UNESCO. Niemalą też współzаслугą J. Ziółkowskiego jest powołanie specjalizacji socjologii miasta, funkcjonującej od momentu reaktywowania stacjonarnych studiów socjologicznych na Uniwersytecie w Poznaniu, a kształcącej studentów socjologii na przyszłych praktyków polityki miejskiej. Trzeba tu zaznaczyć, że studenci problematykę miejską poznają nie tylko podczas zajęć teoretycznych¹³, zapoznają się z nią także poprzez uczestnictwo w najróżniejszych badaniach terenowych, jak np. ostatnio w ogólnopolskich, przeprowadzanych także w Poznaniu przez Warszawski Instytut Wzornictwa Przemysłowego, a dotyczących funkcjonalności mieszkań w nowocześniejszej zabudowie osiedlowej.

LA SOCIOLOGIE URBAINE À POZNAŃ AU COURS DU TRENTENAIRE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE DE POLOGNE

Résumé

L'article présente révolution de la sociologie urbaine à l'Université de Poznań au cours des 30 -dernières années. C'est Florian Znaniecki qui fut, et ce pendant l'entre-deux-guerres, le précurseur des études de sociologie urbaine. C'est justement au cours de ses investigations sur la ville qu'il a présenté sa propre conception „humaniste" des problèmes de l'écologie sociale.

Après la deuxième guerre mondiale, la sociologie urbaine de Poznań a commencé à se développer d'une façon particulièrement dynamique grâce aux travaux et aux initiatives de Janusz Ziółkowski. Outre de nombreuses publications théoriques sur ce sujet, J. Ziółkowski a créé un séminaire interdisciplinaire de sociologie urbaine dans le cadre duquel a été effectuée une série d'intéressantes études empiriques (entre autres au sujet des effets socio-spatiaux de l'industrialisation et des fonctions métropolitaines d'une grande ville) et qui est devenu le forum d'échange de conceptions au sujet de la ville entre les théoriciens de la ville, et les urbanistes, les architectes, les employés des institutions sociales et communales urbaines.

¹³ Np. w latach 1972 - 1973 prowadzono seminarium magisterskie, którego owocem było 13 prac dyplomowych na temat źródeł aktywizacji małych miast Wielkopolski (kierownikiem seminarium był A. K. Wilecki).

Les problèmes de la sociologie urbaine ont été également abordés dans une certaine mesure par les savants étudiant la spécificité d'une région brusquement industrialisée telle que la région de Konin dans les années 60. Ces problèmes concernent les points suivants: la famille urbaine, la transformation des petites villes, la stabilisation du personnel des entreprises et les changements de la conscience sociale.